

בתורת הלכה

יו"ל ע"י בית הוראה וביה"ד
שע"י כולל "עמלים" - צפת

חנוכה תשפ"ג

1

הראב"ד הגאון רבי בנימין גרבוז שליט"א

בענין לסמוך תפילת מנחה וערבית מפלג המנחה.

הנה בעיה"ק צפת ת"ו נתפשט המנהג בכ"מ שסומכים תפילת מנחה וערבית ושניהן אחר פלג המנחה ויל"ד בכמה נפק"מ השייכים לענין זה.

בברכות דף כ"ו א' נחלקו רבנן ור' יהודה דלרבנן זמן מנחה הוא עד הלילה, ולר"י עד פלג המנחה, ומסקינן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, וכתב השו"ע סי' רל"ג ס"א שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אין יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה, ואם עושה כר' יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה, וסיים המחבר ועכשיו שנהגו להתפלל מנחה עד הלילה אין להתפלל תפילת ערבית קודם שקיעת החמה, (והוא מתלמידי רבנו יונה שם), והרמ"א הוסיף ולדין במדינות אלו שנוהגים להתפלל ערבית מפלג המנחה אין לו להתפלל מנחה אחר כך (ר' היינו ביום אחר ע"ש), וכ"א לשיטתו הן המחבר והן הרמ"א כתבו דבדיעבד או בשעת הדחק אם התפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה יצא, וכן הרמ"א כתב דבדיעבד יצא אם התפלל מנחה עד הלילה, ולפ"ז נמצא דאם התפלל מנחה לאחר פלג המנחה ומעריב קודם צאה"כ אין זה אלא בדיעבד, וכתב ע"ז המג"א סק"ז ועכשיו נוהגים להתפלל מנחה ומעריב סומכים זל"ז שטורה הוא לאסוף הצבור שנית וכ"ה בטור סי' רל"ה, ויחיד שלא התפלל בביהכ"ס ימתין עד הלילה, עכ"ז המג"א, ועיין בשערי תשובה סי' רל"ה סק"ב שכתב דכתבו בשם האר"י ז"ל להקפיד להתפלל מנחה עם שקיעת החמה, ועוד כתבו בשמו דכל הג' תפילות יש להתפלל עת שהוא קרוב יותר ליום ממה שהוא קרוב ללילה, והביא בשם ספר שלמי ציבור שכן הוא בזוהר חדש, ואין היה עושה תרי קולי דסתרי אהדדי, וצ"ל שסמך על ר"ת שבתפילה הקילו והיה קורא קר"ש אח"כ.

עיינן בס"י רל"ה ס"א זמן קר"ש בלילה משעת יציאת ג' כוכבים קטנים וכו' ואם קרא קודם לכן חוזר וקורא אותה בלא ברכות, ואם הציבור מקדימין לקרות קר"ש מבעוד יום יקרא עמהם קר"ש בברכותיה ויתפלל עמהם, וכשיגיע זמן קורא קר"ש בלא ברכות. העולה לדינא מכל ה"ל:

א. לכתחילה אם מתפלל מעריב קודם צאה"כ יש להקפיד להתפלל מנחה קודם פלג המנחה.

ב. בדיעבד אפשר להתפלל מנחה אחר פלג המנחה ומעריב קודם צאה"כ, וכל זה הוא במקום הדחק כשיש קושי וטורח לאסוף מנין למעריב בזמנה, אבל בזמננו שיש הרבה מנינים גם בשעות מאוחרות יותר, ודאי דראוי להתפלל מעריב בזמן צאה"כ ולא קודם לכן, ובפרט באלו שאין הולכים לישון מיד, אלא נוסעים למרכז לשמחות וכדומה שיש להימנע מזה ולהתפלל מעריב בזמנה ולכתחילה.

ג. במשנ"ב סי' רל"ה סק"ב הביא דבזמננו נהגו רוב העולם לקרות קר"ש ולהתפלל אחר צאה"כ, מיהו באיזה מקומות בבתי כנסיות יש עדיין המנהג הישן שמתפללים תיכף אחר מנחה אף שהוא מבע"י קצת, והמתפלל במקומות האלו יראה לחזור ולקרות קר"ש כשיגיע הזמן, ולפחות יראה לקרות כל הפרשיות על מטתו כדין ויכוון לצאת בזה המצו"ע של קר"ש, ובבאר הלכה הביא דברי המעשה רב דמוטב להתפלל ערבית בזמנה ביחיד אם אי אפשר לו לאסוף עשרה בזמן קר"ש.

ד. הנוהגים כמנהג האר"י בכל דבר יכולים לסמוך על מש"כ השע"ת בשם האר"י ז"ל להתפלל מעריב מבע"י אף אם התפלל מנחה אחר פלג.

ה. אף במצב של דיעבד ושעת הדחק דמתפלל ערבית קודם, מ"מ יש לדון אם מותר לו לאכול קודם שחזר וקרא קר"ש כדינה, ועיין במשנ"ב סי' רל"ה סק"ט שהעלה דעד צאה"כ יש להתיר לאכול, אבל משהגיע צאה"כ יש ליזהר בזה, (והיינו, דרק אם יעמיד שומר יהיה מקום להתיר לאכול קודם קר"ש שעל המיטה).

דבר המערכת

ביד עוסקי תורתך

ב"ה אנו עדים למתחולל בעירנו עיה"ק צפת בעשור האחרון, העיר נמצאת בתנופה תורנית ורוחנית ברוכה ורחבה הקונה שביניה בכל חלקי העיר אזורים ושכונות שלמות אט אט נכבשים ונרכשים ע"י ציבור יראי ה' שומרי תומ"צ ורחובות העיר ימלאו במאות צורבים ת"ח בדרכם לבתי המדרשות כשתלמודם בידם ועיה"ק שבה לימי תפארתה כעיר שוקקת חיי תורה ותפילה כאשר אכן נאה וראוי לעירנו אשר מקדם התהלכו בו גדולי עולם אשר העניקו חמה בקומתם כמון ב"י, האר"י וגוריו ועד תקופת תלמידי הבעש"ט וחסידיו קדמאי זיע"א.

אמנם עם התפתחות המהירה והמהירה, וכאשר כבר דרשו דורשי רשומות "צפת פתאום תבנה..." ניתן היה לחוש בד בבד בחסרונם של מוסדות יסוד למינהם לחיי קהילה לסוגם, כאלו הפזורים לרוב בערי המרכז, בעוד שבעירנו עדיין לא נתיסדו, ואשר אחת מהנה, היה הצורך הדחוף בהקמת בית דין לדיני ממונות פעיל וקבוע אשר יתן מענה לציבור עם הקודש ההולך וגדל כ"י - ונצרך לזמנים לקיים דיני תורה בין איש לחבירו, עקב כך במוסדות כולל "עמלים" המצויינים לשבח בעירנו ונדעו בהחזקת עשרות רבות של אברכים העמלים בתורה לאסוקי שמעתתא ובעצה אחת עם ראב"ד בית הוראה הגאון הרב בנימין גרבוז שליט"א אב"ד ביה"ד הגר"ג קרליץ זצ"ל ראו זה מכבר להקים וליסד "בית הדין לענייני ממונות" מסודר ובנוי כדוגמת בתי הדין הידועים הקיימים בערי המרכז - ובו ישבו דיינים ת"ח חשובים במושב קבוע ויכריעו בשאלות העולות מזמן לזמן בכל דיני ממונות כגון הלוואות וערבויות, שותפים, דיני עבודה, נזיקין, ירושות, צוואות, נזקי שכנים, בניה, כמו כן תיקים כלכליים, מסחריים, חברות, שותפויות, ופירוקים. שיפתרו אך ורק במסגרת ביה"ד כחוקה של תורה, ולמען לא יצטרכו התושבים להרחיק נדוד לקבוע דיונים בערי המרכז. - דבר הגורם עגמ"ג וטירחא יתירה.

כ"ז בנוסף ג"כ לבית הוראה החשוב במקום אשר בו יושבים רבנים ת"ח מוצי"ם מעירנו העונים מידי יום לשאלות הרבות. כמו"כ קיים זמן קבוע לשאלות הנצרכות בענייני סת"ם (מידי יום ב.). החוסך זמן וטירחא מהצורך לנסיעה לפתרון שאלות אלו. ודין זמן גרמא בימים אלו ערב ימי חנוכה הבעל"ט, ימי הנצחון בדבר אשר זדו עליהם להשיכם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, לפרסומי ניסא בזכרון קיום חוקי התורה ושמירתה בטרתה יול גליון ראשון זה - הראשון בסדרה, אשר יביא לפני הציבור שאלות חשובות ונושאים אשר עלו ובאו בשערים המצוינים בהלכה - ונידונו בבית הדין ובית הוראה, ולהעלות על נס ג"כ ולזכור ג"כ את הפשוט והברור: שכל דר"ד בין אדם לחבירו - מקומו הוא אך ורק בשערי בית דין הפועל לאורה של תורה וחוקיה - ולא הלילה עפ"י משפטי ערכאות ופניה לשלטונות וכדו' - מחזה אשר נפיץ לדאבון לב קצת אף בין ציבור שומרי תומ"צ, מחוסר מודעות לחומרת העניין, וה' יזכנו שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה בס"ד.

בברכת התורה הנהלת ביה"ד ובית הוראה

הרה"ג ר' משה פלדמן שליט"א - דיין בבית הדין יום שניא בטענת אונס

ס' רבה מיירי במכר שדה לחבירו וקיבל עליו כל אונסין שיוולד בשדה זו ואח"כ אירע אונס דלא שכיח כלל שחזור נהר לעבור בתוכה, לכן אמרינן שאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה ולא נתחייב כלל באונס כזה שלא היתה כוונתו כלל, משא"כ הכא בקיבל על עצמו לזון את חבירו הרי נתחייב במוזנות מיד עד זמן ידוע ואף שנתייקרו אח"כ ולא חשב על יוקד כזה, זה נחשב שנתייקר ברשות המקבל מתנה, ומולו של הנותן גרם שהרי נתחייב בו מקודם, ושיעבודא על נכסיה רמיא, וכו הוכיח מעוד מקומות עיי"ש.

ובאמרי בינה (הלכות הלואה ס' מט) אחר שהביא את הפוסקים שחלקו על הט"ז והב"ש כתב שקשה לחלוק בסברא קלושה על הט"ז והב"ש, והאריך לדחות את שיטות החולקים על הט"ז והב"ש.

שיטת הפוסקים בנתחייב ונשתנה השער

והנה בפנים מאירות (ש"ת ח"ב ס' ח הובא בפתחי תשובה ח"מ ס' רכו סק"ו) כתב במי שהתחייב למכור ונשתנה השער, שאם עדיין לא קיבל את כספו מהקונה ונשתנה השער בשתות או יותר יש בזה דיני אונאה ובשתות קנה ומחזיר אנאה, וביתר משתות בטל המקח ואינו צריך לעמוד בהתחייבות.

וכן מבואר בבית אפרים (ש"ת ח"ב ס' ד הובא בפתחי תשובה שם) במי שנתחייב להעמיד לחבירו סחורה ועדיין לא קיבל תשלום ונשתנה השער, כתב שהדבר תלוי שאם לא היה ידוע שיתכן שינוי במחיר יש דין אונאה וביטול מקח, אולם אם ידוע ששייך שינוי במחיר א"כ אין בזה אונאה שעל דעת זה נחת, אלא אם כן הוא בשיעור כזה שלפי ראות עיני הב"ד לא היו ליה לאסוקי דעתא.

וכן בתשובותיו (ס' ל) מה שנושאל ע"י בעל הנתיות לחוות דעתו בענין עובדה שהביאה הנתיות (ס' רל ביאורים סק"א) דהמעשה היה בראובן שקנה פשתן משמעון בתשלום רב יותר מכדי מחירו וזאת מחמת שהמלך עשה חוזה עם כל מי שימכור לו פשתן שישלם עליו המלך הרבה יותר במחירו, ועל בסיס חוזה זה ראוהו קנה הרבה, לאחר שקנה ראוהו את הפשתן משמעון הפסיד המלך במלחמה ושוב לא היה מעונין בפשתן, ופסק הנתיות דהמקח בין ראוהו לשמעון בטל לכרע, ולפי שאדעתא שישתנה המצב שהמלך לא יקנה ממנו, לא קנה.

בנחלת צבי (ח"מ ס' ש"ב ס"ו) הביא מעשה במשכיר בית לחבירו ובמחיר השכירות המשכיר התחייב לו גם לספק עצים להסקה, ובאמצע הזמן נתייקרו העצים יותר מכפל, ותלה זאת במה שכתב דביוקר דלא שכיח לא קיבל עליו, ולכן כתב שהבעל הבית לא נתחייב ליתן עצים ביוקר זה, אבל השוכר ז"כ לא נתחייב לשלם אלא אם ה' לו עצים כפי הצורך, ולכן רשות בידו לצאת אפילו באמצע שנה, היינו דס"ל שאי אפשר לחייב את המתחייב לעמוד בחיובו, וכן השני אינו חייב לקיים את ההתחייבות בשינוי זה.

והחכמת שלמה (ח"מ ס' ס"ו) הביא במתחייב לקנות חטים לחבירו והתייקרו החטים, ופסק שאם נתייקר קצת אז הדין שחייב לקנות וליתנו ללוקח שזהו חיוב גמור, אבל אם אין יכול לקנותו רק בהוספת דמים הרבה אינו חייב לקיים התחייבותו כי הוא אנוס, והמתחייב לחבירו איזה דבר ואירע אונס פטור כנפסק בשו"ע (ח"מ ס' כא ס"א, נה ס"א ובעוד מקומות) וכן נפסק בשו"ע (יורה"ד ס' רלב ס"ב) דאונס ממון הרבה הוא אונס. וא"כ בנידון השאלה בחיטים שיש אומדנא שאדעתא שיעטרך להפסיד כל כך משלו, לא היה מתחייב להעמיד המקח הזה, אז פטור מכח דאונס רחמנא פטריה. וכן הנתיות (ס' ס ביאורים סק"ב בסופו) הביא מהרמב"ן והראנ"ח שבמתחייב ואח"כ ה' לו אונס בקיום ההתחייבות, לא נתחייב אדעתא דהכא.

שאלה: יום ובעלי מגרש שחתמו חוזה על עסקת קומבינציה לאחר בירור שאפשר לבנות על המגרש כך מסויים של דירות, ובתמורה היום יקבל 50% מהדירות, אך שהתחיל היום להוציא את האישורים וההיתרים התברר שעקב נוהל חדש של העירייה אינו יכול להוציא לפועל ולבנות את סך הדירות שתכנן לבנות במגרש, ודוצה היום לחזור בו מהחוזה והעיסקא שחתם, בטענה שאם היה יודע שלא יוכל לבנות סך כזה של דירות לא היה נכנס כלל לפרויקט זה, שעל סך הדירות שאפשר לבנות לא שווה לו העיסקא. אך מאידך בעלי המגרש טוענים חתמנו על חוזה שבו היום מתחייב לבנות על המגרש, ומאיוה טענה יכול לחזור בו לאחר חתימת החוזה.

תשובה: היות וברור שאין כדאיות לעיסקא בתנאים הקיימים, וכל יום לא ה' נכנס לעיסקא זו, הדין שאי שאפשר לחייב את היום לעמוד בהסכם.

מקורות

מקור הדין דיש אומדנא שיכולה לבטל התחייבות

איתא בגמרא (כתובות מ:): כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה ממה לא זכה הבעל בדברים הללו. והביאור בזה שיש אומדנא שלא התחייב לה אביה אלא מחמת נישואיהם, וכשמתה ונתבטלו הנישואים נפטר מחיובו, הרי שהתחייבות הבעל להוסיף לאשה תוספת כתובה, או התחייבות דגוניה שהתחייב אבי האשה יכולה אומדנא שעל דעת כן לא התחייב, לבטלה, וגם בהתחייבות שהגיע בתמורה למשהו, ויש עוד כמה סוגיות בש"ס ויש הרבה חילוקי דינים בכל סוגיא, ואין כאן מקומו.

והקשו התוספת (ב"ק ק: ד"ה דאדעתא) דכל אדם שקונה דבר מחבירו ונתקלקל יבטל המקח דאדעתא דהכי לא קנה, וכן הקשו (כתובות מ: ד"ה שלא) שכל אדם הלוקח פרה מחבירו ונטרפה או מתה אנו סהדי שלא על מנת כן לקחה. ומתוך התוס' ויש בזה כמה מהלכים באחרונים, אך מחמת קוצר היריעה נכתוב את היסוד הכללי שלא הולכים בתר אומדנא בדבר שתלוי בשני צדדים, ומחדש הנודע ביהודה (מהד"ק יורה"ד ס' סט) דכל מאי דסובר התוס' שלא אזלינן בתר אומדנא בדבר התלוי בשני צדדים, זה רק לגבי קנין שכבר נעשה כגון מוכר פרה ונטרפה, אבל לבטל התחייבות בזה אזלינן בתר אומדנא אף דתלוי בדעת שניהם, כמו לבטל השידוך שהמירה אחות המשורכת, או להיפטר מחיוב הנדן שמתה אשתו.

התחייב למוזנות והוקר המחיר

והנה בהתחייב הבעל מוזנות לאשתו והמצב השתנה, נפסק בשו"ע (אבה"ז ס' ק"ד ס"א) בקיבל עליו לזון ה' שנים בת אשתו זנה בין אם המוזנות ביוקר בין בזול, וכתב הב"ש (סק"ב) בשם הט"ז דזהו דווקא ביוקר דשכיח, אבל אם היוקר לא שכיח לא קיבל עליו כמבואר בח"מ ס' רכה (ס"ג).

הבית מאיר (אבה"ז שם ס"א בסופו) והאבני מילואים (סק"ב) הוכיחו דלא כהט"ז, וכן בשער המשפט (ח"מ ס' סק"ד) כתב שיש לדון טובא בזה דמאי דנפסק בח"מ

בית הדין לדיני ממונות שע"י כולל "עמלים"

בנשיאות הגאון רבי בנימין גרבוז שליט"א

בית הדין פועל במושב שבועי קבוע בימי שני מהשעה 19:00 ונותן מענה בכל דיני ממונות כגון: הלואות וערבויות, שותפים, נזקי שכנים, בניה, ירושות וכו'.

המעונינים יכולים לפנות בתיאום מראש בלבד למזכירות ביה"ד

בין השעות 12:00-13:00 בצהריים ובין 18:00-19:00 בערב

בטלפון: *8593 *שלוחה 2

מייל: bd875875@gmail.com

הרה"ג ר משה רבניצ'ר שליט"א

בדין השכרת בלים וחפצים באחריות מלאה ע"י צד ג

קיי"ל באחד שהשכיר לחבירו חפץ וקיבל על זה אחריות מלאה הן לגבי אונס והן לגבי שווי (ויקרא וזולא) הרי הוא הלוואה ואסור ליטול עליו דמי השכירות ויש לדון באחד שהשכיר לחבירו חפץ ויש על זה ביטוח שחברת הביטוח מבטחת לשלם חפץ חדש האם זה כמו קבלת אחריות של המשכיר ומותר ליטול דמי השכירות או של השוכר וחשיב על ידי זה להלוואה.

והנה בהא שנהלקו הראשונים בגדר ההיתר של אחריות בכלים ונמצא ג' שיטות להלכה בזה א' שיטת הריטב"א והטור שלעולם האחריות עושה אותו הלוואה אך כל עוד שלא חל בפועל חיוב האחריות (החפץ חוזר בעינו בלא שום פתח) אינו הלוואה כלל וכיון שתשלום על זמן השכירות שרי (וגם לגבי דודא שאמר' בגמ' ס"ט. שמתחיל לפתח מיד וע"ז יש לו אחריות וא"כ לכתב זמן של שכירות רק של הלוואה) מ"מ מהני חיסור דנחשתא ליחשב שעד"ן הוא ברשות הנותן עד שיהיה פגרא (וע"ז בגמ' סק"ה שהסביר שבדודא אמרין שמשלם לו אגרא פחתא כהרמב"ן) ב' שיטת התוס' והרמב"ן שזה נשאר הלוואה בידו ומ"מ שרי לשלם שאינו אגרא (וע"ז בגמ' סק"ה) פ' המורה"מ בדברי התוס' [וע"ז בגמ' סק"ה לגבי מרא כע"ז] ועוד ולקמן יבואר שושרש ההיתר בזה ג' שיטת רש"י והר"מ לא נתבאר איך פירש דברי הגמ' אך מ"מ ס"ל שכל שהוא בפועל שכירות שרי לקבל כל אחריות שהוא כדלעיל גם בליכא פחתא וברש"י כתב שמהני זולא שלא יהיה כאן מלוה ומשמע נמי שכל ההיתר הוא בזה שאינו מלוה וכיון שהוא בעצם שכירות שרי אפילו שקיבל אחריות ע"ז

ולסברת תוס' והרמב"ן יש ליינין איך שייך לומר שיש כאן הלוואה שעל זה אסרה התורה תשלום ריבית ומ"מ שרי לקבל אגרא עבור הפחת והנראה לבאר בזה שמה שאסרה תורה איסור ריבית אין זה דוקא על 'מעשה של מלוה' אלא מה שאסרה תורה על נטילת ריבית הוא שמה שכל הלוואה המעות או החפץ נמצאים ביד הלוה וקנאו לכל דבר שמלוה הלוואה ניתנה א"כ אין שום סיבה לתשלום שישלם למלוה עבור הזמן שהחפץ נמצא בידו לחבירו אין כאן שום סיבה ויצרת חוב שגורם חיוב ממון עבור זה והוא שהרי מלוה הלוואה ניתנה והלוה יכול לקדש את האשה והוא שלו לכל דבר וכל מה שנשאר למלוה הוא רק ההתחייבות להחזיר את הממון ואינו חשוב למשתמש בממון חבירו [דומה לזה מה שמצינו שגולן אין משלם ממון של שכירות שכיון שחדישה תורה קניני גזילה לא שייך לחייב את חבירו במה שהשתמש בממון חבירו] וכל חיוב הממון שיש לדון כאן הוא רק עבור 'הנשט' וזהו מה שאסרה תורה משא"כ בסתם שכירות שנותן את המעות על [זכות] השתמשות בחפץ של חבירו שפיר שייך בזה גביית ממון על ההשתמשות בחפץ של חבירו אמנם מצד החיוב בודאי יש לחייב את המלוה כמו שמחוייב השוכר שזה שאין המלוה בעלים על החפץ מצד זה לחוד לא מגרע את כחו לקבל אגרא על חפצו ורק שע"ז נמצא שכל המעות הוא על הנטר [וע"ז בגמ' קידושין ו' במקדש במלוה בשי" הר"מ שמיירי שלקח ממנה המעות ונתן לה שוב וע"ז ברשב"א מה שהקשה ע"ז בחור"א אה"ע. ביאר יסוד דין זה שהיוב הריבית שיהיה בחיוב שכירות ע"ש בט"ר] ולפ"ז יש לבאר שמה שהותר ליטול מעות על שכירות הוא כ"ז שיש בעלות של חבירו ומשתמש בחפצו והראיה לכך הוא שהפחת בחפץ הוא של המשכיר שמתחזרו בפתוח מה שלקח ממנו והוא נקרא אגרא פחתא וא"כ נמצא שהשוכר משתמש בכלי של המשכיר וע"ז משלם לו דמי השתמשות וכן בחפץ שליכא

פחתא וכגון בכלים של זהב בזה שייך שם בעלות של המשכיר מצד האחריות עליו [אונס] משא"כ אם קיבל כל האחריות על החפץ ואין שום פחת במה שייך בעלות של המשכיר שידון את הלוה כשוכר ומשתמש בחפץ חבירו שמיד שנכנס החפץ לרשות חבירו 'מחוייב' להעמיד לו חפץ אחר מכח האחריות נמצא שלא נקרא שם המשכיר על החפץ וא"כ אין לו שום מחייב ממון על כך וכל התשלום הוא רק על הנטר זה ריבית שאסרה תורה

[ע"ז הרמב"ן שכתב שגם אם קיבל עליו זולא כיון שאחריות על המקבל הרי הוא ר"ק וכן הביא הרשב"א ועוד ראשונים סברא זו (ובעצם דין זה י"ל עוד שהוא ר"ק כיון שקיבל אחריות על החפץ עצמו ולא על שווי א"כ א"א ליחס את תשלום השכירות שנשאר ברשותו לגבי זולא וכמו שייך להלות סאה בסאתים והוא ריבית מה"ת גם אם שוה הסאתים כמו הסאה כיון שהיוב הלוואה הוא לא נמדד לפי שווי אלא על עצם החפץ ולא כלפי השווי וע"ז במת"א בגדר הריבית סב"ס)] ונמצא שכל מה שמצינו בפריקין שכל ריבית דרך מוכר אסור מדרבנן הוא מטעם שיש סיבה והצדקה לתשלום ולא מזה שלא התחיל החוב מהלוואה וזה שכתבו הראשונים שיש כאן היתר של אגרא פחתא הינו שיש פחת ולכך משלם אגרא על השתמשות בחפץ חבירו המכונה 'אגרא פחתא' ובזה פליגי הר"מ אם התוס' והרמב"ן אינם יושלים גם על זה שאין האחריות לגמרי על המשכיר אן שצריך דוקא פחתא ונהלקו בזה המחבר והרמ"א ס"ג וס"ד וע"ז בכל זה בש"ך ס' קע"ג סק"ו במחלוקת שנפלה בין גדולי הדור שפליגי על יסוד זה בגדר ריבית קצוצה וא"ר.

וכל זה אין זה בגדר של בעלות שפיר שייך לומר שהבעלות על החפץ נשאר ביד המשכיר וכמו שמצינו בהל' שבת ב' שיטות בש"ע האם שרי לתת בהמתו לגוי ואין איסור מצד שביטת בהמתו והינו שמצד הבעלות - חו"מ נשאר ביד המשכיר ומ"מ לגבי ריבית נאסר מה"ת [וע"ז בחור"ד קע"ז סק"ט שברביית חוץ מסתם מלוה שהוא ביד הלוה יש איסור ריבית על ממון שנשאר ביד המלוה לקדש אשה ומ"מ חשיב ביד הלוה ונתקשו האחרונים בביאור דבריו אם שייך קנין גוף לפירות במעות אמנם לפי המבואר כאן א"ש]

לסיכום שיטת הראשונים - בסתם שוכר אין כלל ריבית וגם בקיבל עליו יותר אחריות מרגיל [סתנה שומר תנן להיות כשואל] ורק עם התנה לקבל אחריות יתרה או לגבי מתה מחמת מלאכה או שמתחייב על האחריות לשלם כשעת משיכה שנעשה מיד למלוה וכל שאינו הלוואה אין נראה כהלוואה, אמנם בקיבל הלוואה שזה נראה כהלוואה בזה פליגי הראשונים לרש"י (הרשב"א) סגי בקבלת זולא לחוד זה עצמו מחשיביה לפקדון ושירי גם לשלם כשעת משיכה ולתוס' הרמב"ן (והרא"ש) בענין חוץ מזה גם אחריות של פחתא וגם תשלום כשעת הפגרא והינו שצריך מתיר גם אם מחזירו בעין שזה הזולא וגם אם מחזיר לאחד מיתה שזה התשלום כשעת פגרא ועדיין צריכים שיהיה פגרא כסיבה וטעם לתשלום השכירות וכמבואר לעיל והר"ן ס"ל שבענין לסיבת תשלום שזה הפחתא וכן אם מחזירו בעין שיקבל זולא אמנם בנאבד החפץ לגמרי מששלם לו יכול לשלם כשעת משיכה וכן דעת המ"מ והש"ך בדעת הר"מ אמנם המחנה אפרים ס"ל שח"מ למד כרש"י

בדברי החוות דעת, עיין חור"ד ס' קע"ז סק"ד שכתב דאם הספינה לא נשברה אין בדמי השכירות איסור ריבית דהיינו שנקט שישוד האיסור שהמשכיר לא משלם את הפחת ממילא אסור לו לקבל השכירות ולולי דבריו היה מקום לומר שעצם קבלת אחריות משעת שכירות זה סיבה שאינו שכירות אלא הלוואה ולא רק מימוש האחריות בפועל

עוד חידש החור"ד דלפי הטור דמשלם כשעת שבידה אם הוא שם אותו כשעת משיכה מותר להמשכיר להחליט מה עדיף לו יותר או כשעת המשך בעמ' הבא... משיכה או לקבל השכירות והאיסור הוא רק לקבל שניהם

הרה"ג ר דוד תורג'מן שליט"א

בעניני השימוש בארון חימום בשבת

נדרשתי לאשר שאלוני בענין השימוש בארון חימום בשבת. ובמסגרת זו א"א להאריך וע"כ באתי בקצירת האומר. והנה תחילה עלינו לבאר את אופן בנייתו. ארון חימום עשוי כמין ארון מנירוסטה ובתחתיתו מצויים גופי חימום ובדפנו מצוי מאורר אשר מפזר את החום בצורה אחידה. לכל אורכו יש מקום לרשת ברזל אשר עליה משימים את הקדרות ומעליו נמצאים הכפתורים להפעלתו וכיבוי וכן כפתור המיועד לכיבוי את גובה המעלות הרצוי כאשר הטמפרטורה המקסימלית היא 110 מעלות צלזיוס שזוהי מעלה המיועדת לחימום אך לא לבישול. הבעיות ההלכתיות בשימוש בארון זה בשבת הם שלושה:

א. האם נחשב כגרוף וקטום, שאל"כ יתכן שאף להשהות בו תבשילים מע"ש יהיה אסור לדעת השו"ע דס"ל בסתם כדעת הראשונים שפוסקים שאף להשהות ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה אסור, ולדעת הרמ"א כה"ג שרי. ובהל"ס ס' ר"ג בד"ה 'ונתנו להקל' נראה שדעתו לכתחילה בזה כדעה הראשונה בשו"ע להחמיר ובחור"א ס' ל"ז סק"ג משמע שנוטה להקל אף לכתחילה כהרמ"א.

ב. כשרוצה להחזיר תבשיל יבש ומבושל כ"צ בשבת, האם יש בזה מיחוי כמבשל.

ג. כשפותח דלת הארון חימום בשבת גורם שייכנס אוויר קר ויתכן שע"כ גורם שגופי החימום יתחילו לפעול וע"כ גורם להבערה בשבת.

והנה לענין אי חשיב כגרוף וקטום לכאורה כיון שגופי החימום נמצאים בתחתית התנור ומעליהם יש רשת ברזל, חשיב כגרוף וקטום מחמת הרשת שעליו. ולגבי הכפתורים, צריך להסידם או לכסותם ע"ז דבק גייר וכד' באופן שלא תהיה אפשרות להגביה או להנמיך את החום, וע"כ חשיב כגרוף. ובאור לציון ח"ב פ"ז חידש שכשמוכין את החום לגובה המקסימלי אין לחוש שיחמה שהרי החיתוי בא להגביה החום וכאן אי אפשר להגביה החום ולשמא יכבה לא חששו. ועיין באגרו"מ (א"ח ה"ד) שחלק על סברא זו. ולענין החשש של מיחוי כמבשל הנה לכאורה לא שייך חשש זה בארון חימום ששמו מוכיח עליו שנקרא 'ארון חימום' ולא ארון בישול ואין דרך לבשל בו וכעין סברא זו כתב הג"ר ר' עובדיה הדאיה ברש"ת שיכול עבדי (ח"א א"ח ס' נ"ח) לגבי פלטה של שבת שעצם הענין שנקראת כך הרי היכו. אולם צריך ליהזר כשמוזים בשבת שיהיה התבשיל יבש ומבושל כל צורכו. ועל הצד הטוב יותר, טוב לחשוש שלט ע"ג התנור 'ארון חימום' שלא יטעו לחשוב שזהו ארון בישול או אפיה הדומים לו. ולגבי הבעיה השלישית, צריך לוודאות שהתנור עובד על מצב קבוע ולא מותקן בו טרמוסטט באופן שאין פתיחת הדלת או סגירתה משפיעים על פעולת גופי החימום, ואז אפשר לפותחו ולסגורו בשבת. הנלענ"ד כתבתי וצור יראנו נפלאות מתורתו. אמן

הרה"ג ר' נחמן קעניג שליט"א בעניין הרגיל בנר

גמ' שבת נ"ג ע"ב, "אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", וברש"י דכתב כי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור תורה הקשה הר"י סגי נהור (בן הרמב"ד) בקונטרס על חנוכה שהרי כולי עלמא רגילים בהדלקת הנר ומדוע לא כולם זוכים לבנים ת"ח, ומתוך שם וז"ל דדברי החכמים אמת וכפי מה שכל העולם מדליקין נר חנוכה שרובא דרובא יוצאין י"ח אבל מעוטא דמעוטא זיהרין להדליק כפי כל פרטי המצות והדקדוקים, שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודקדוקיה יקנה וישיג בכוח המצווה וסגולתה בנים זכרים תלמידי חכמים וכו'. ובסוד "לו חכמו ישיכילו זאת" כל הזהיר בלו" נרות של חנוכה יזכה לבנים בעלי חכמה, אימתי אם ישיכילו זאת ר"ל אם יתכוננו להיזהר בזאת המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה, עכ"ל. וע"ש בקונטרס דמביא כ"כ מעלות והזירות להידור בנר.

ואכן בביאור דברי הגמ' "הרגיל בנר" כתב הטור באור"ח סימן רס"ג ויהא זהיר לעשות "נר יפה" דאמר רב הונא הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה הויין ליה בנים תלמידי חכמים נר יפה פירושו הכלי שמדליקין בו, וע"ש משנ"ב שצ"ח לסימן רס"ד ס"ו ששמן זית מצוה מן המובחר וע"י רבינו יונה באגרת התשובה שפירש דהיינו שרגיל להדליק בזמן.

והנה הב"ח הקשה למה לא אמרה הגמ' שאיהו גופיה הוי צורבא מרבנן ותיריך באופן שלא בר הכי הוא מ"מ זוכה לבנים ת"ח ע"ד.

ובלבוש כתב שהגמ' מדברת דווקא לאדם השלם ע"ש ובא"ר כתב לתריך שהרי מיירי גם בנר שבת שחובתה על הנשים ולא שייך בהם שהם עצמם יהיו ת"ח.

הרה"ג ר' יחזקאל שרגא שימון שליט"א נס פך השמן ללמדנו

כתוב בספ"ק שיעקב אבינו חזר בשביל הפכים הקטנים זה מרמז על פך השמן שע"י כך נעשה נס חנוכה. ולכאורה הרי ידוע קושיית המפרשים שטומאה הותרה בציבור ויכלו להדליק בשמן טמא, אלא החשמונאים אשר מסרו נפשם למען כבוד השי"ת רצו ללמדנו יסוד בעבודת השם שלפעמים אדם אומר לעצמו "כמה זה כבר חשוב ענין זה" או "מה נפק"מ כלפי שמיא אם אעשה דבר קטן זה", וכי"ב סוגי דיבורים ומחשבות שיצאה"ר מכניס לנו לקרר אותנו מעבודת השי"ת בשלימות, וע"ז הלך יעקב אבינו במס"נ ועבר את מעבר יבק לבדו להראות לנו חשיבותם של פכים קטנים, דווקא אז הגיע אליו שרו של עשו להילחם בו שלא יעשה ולא יצליח למלאות הפקידו, ויעקב אבינו לחם במס"נ ולבסוף ניצח ורק ע"י כן זכה להגיע לשם "ישראל" המראה כי "שרית עם אלוקים ואנשים ותוכל".

ומזה למדו החשמונאים לא לוותר ולהסתפק בהדלקת נרות בטומאה אפי' שהותרה, עכ"ז החשמונאים רצו להדר ולעשות הטוב ביותר ולכן חיפשו וחיפשו עד שמצאו פך שמן אחד טהור ואפי' שזה לא מספיק לשמונה ימים עכ"ז הבן אדם מצווה לעשות כל מה שביכולתו ולא עליו המלאכה לגמור ומן השמים כשראו את מסירות נפשם בזה זיכום לנס.

ולכן תיקנו חז"ל להדליק נ"ח בחוץ ולמטה מעשרה, לרמז על בן אדם שמרגיש עצמו מחוץ לעבודת השי"ת ועדיין לא מרגיש מחובר בפנים להשי"ת וגם למטה מעשרה לרמז על המובא בגמרא במ"ס סוכה (ה) אין שכינה יורדת למטה מעשרה, היינו שהבן אדם מרגיש עצמו בלי שכינה וכאילו בחוץ, עכ"ז תשתדל ותדליק נר קטן והנר הקטן הזה יעורר אותך ויגביה אותך למעלה למעלה.

ואולי משום כן צדיקים היו מאריכים ועושים עסק גדול ממצות נ"ח, לרמז לנו שאפ' לכאורה זהו רק מצוה דרבנן ומה כבר התועלת שבוה - לדברי היצ"ר, אז חז"ל למדו אותנו שהרגיל בנר הויין ליה בנים ת"ח, להיפך שע"י הדברים הקטנים שתשמור בבית להקפיד על קלה כבחמורה לא לוותר על שום מנהג אבות ולא להקל בקוצו של י"ד ואפי' במצוות ועניינים דרבנן וכדו' אז זוכים לברכת יעקב אבינו להיקרא "ישראל" המרמז על דרגה גבוהה. ויעזור השי"ת שזנכה לעמוד בניסיונות לפני כל עשית מצוה כגון ללכת להתפלל במניין או ללכת לשיעור תורה וכדו' וכדי לדעת חשיבות על מצוה ומצוה ובפרט בעקבתא דמשיחא ואז נזכה לחנוכת הבית הגדול בבניין בית מקדשינו בב"א.

המשך מעמל קודם...

מצד השוכר והוא מלווה [וכל זה אם צד ג' מבטח את כל האחריות שיהיה מלווה] אמנם אם המשכיר מבטח את זה (ואפשר שבוה גם אם יחייב המשכיר את השוכר לשלם לו את דמי הביטוח) כיון שהמשכיר הוא המבוטח ובאופן של פחת יקבל המשכיר מחברת הביטוח את התשלום הרי הוא כשכירות ומותר.

בדין נתינת כסף ערבון לגמ"ח - גמ"ח שמשאיל חפצים אבל רוצה כסף פקדון אם מתנה שיוכל להשתמש בכסף א"כ יש כאן הלואה גמורה והשימוש בחפץ זה ריבית ויש לדון שזה לא ר"ק כמו כל משכון מטלטלין והוא משתמש בחפץ ולפ"ז יש להתיר בגמ"ח אם זה כספי צדקה ויש לו ריוח מההלואה אמנם לכאורה כאן זה לא משכון אלא סתם ריוח לא בטוח וע"ש שאם הוא מוכן לקבל צ"ק או פקדון ורק שאם מקבל כסף הוא מפקיד בבנק כיון שלא רוצה שיגנבו מותר וצ"ב הרי למעשה יש כאן הלואה ובפשוטו כיון שזה ברור שזה לא בעד ההלואה לכן מותר.

דמי השכירות והאונסים כשעת משיכה ובעיקרו הוא לפי יסודו לעיל שרק התשלום בפועל משוי ליה למלווה אמנם כאן הדברים מחודשים מאוד שכוין שמצד האחריות מתחייב לשלם כשעת משיכה א"כ יוצא שאסור לו לגבות השכירות כי זה כריבית כיון שכל השכירות כאן זה כהלואה וכיון שמצד גמ"ח חושן משפט מחויב בזה לשלם כשעת משיכה א"כ נחשב שהפחת הוא לא על המשכיר וצ"ע

עוד יש לעיין בהשכרה של כלים מיוחדים לאירועים שלא שייך בהם פחת והמקבל מקבל עליו אחריות של אונסין (ע"י צ"ק פקדון) אם שייך לקחת שכירות לרמ"א שהם כלים בלי פחת ומה היתיר בזה, והפוסקים נקטו בזה כיון שגם בזה שייך פחיתות משווי החפץ במשך הזמן לכך שייך שהאגר יהיה על הפחיתא

להלכה: שכיון שהאחריות הוא סימן על הבעלות של החפץ א"כ באופן שהשוכר עושה את הביטוח לפי ההסכם שלו אם המשכיר א"כ כלפי המשכיר מחויב השוכר לשלם לו ורק שהשוכר גובה את התשלום מצד ג' ולכך יש לראות את האחריות

שמות הרבנים הנותנים מענה בבית ההוראה:

אב"ד הגאון הרב בנימין גרבוז שליט"א
הרה"ג דוד תורג'מן שליט"א
הרה"ג יחזקאל שרגא שימון שליט"א
הרה"ג שמעון לוז שליט"א
הרה"ג משה רכניצר שליט"א
הרה"ג נחמן קעניג שליט"א

בית הוראה שע"י כולל "עמלים"

בנשיאות הגאון רבי בנימין גרבוז שליט"א

לכל שואלים ומבקשים דבר ה' זו הלכה

הרבנים ומורי הצדק שליט"א ישיבו לשאלות בימים א'-ה'

בין השעות 17:00-18:00

בהיכל בית ההוראה בבית כנסת "פאר הנצח"

קריית מאור חיים 7

(בימי שני ינתן מענה גם לשאלות בעניני סת"ם)

-כניסה נפרדת לנשים -

קריית מאור חיים 7 ע"ה"ק צפת

קו ההלכה *8593 מענה הלכתי ע"י מוצי"ם ת"ח חשופים ומומחים

פעיל מידי יום בין השעות 9:00 בבוקר עד 22:00 בלילה